

Izobraževalne storitve za vzgojno-izobraževalne ustanove

kot dopolnilna dejavnost na kmetiji

IZVLEČEK

V Sloveniji ima izobraževanje na kmetijah že zelo dolgo tradicijo, a so ga kmetje dolgo opravljali prostovoljno. V zadnjem času pa je ta dejavnost tudi zaradi spodbud politike razvoja podeželja začela pridobivati pomen. V prispevku preučujemo razširjenost dopolnilne dejavnosti svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo na kmetijah ter analiziramo delovanje kmetij, ki izvajajo pedagoške programe za predšolske in osnovnošolske otroke.

Ključne besede: geografija podeželja, kmetijstvo, izobraževanje, dopolnilne dejavnosti na kmetijah, učne kmetije.

ABSTRACT

Provision of educational services for educational institutions as a supplementary activity on farms

Education on farms in Slovenia has a very long tradition, but Slovenian farmers carried it out voluntarily for a long time. In last time, this activity started to gain importance because of stimulations of rural development policy. This paper examines the prevalence of the supplementary advisory and training activities in relation to agricultural, forestry and supplementary activities on farms and analyzes the functioning of farms that carry out pedagogical programs for pre-school and primary school children.

Key words: rural geography, agriculture, education, supplementary activities on farms, didactic farms.

Slovensko kmetijstvo se zaradi nekonkurenčnosti in kapitalske šibkosti že več desetletij sooča s številnimi izzivi, zaradi katerih je čedalje več kmetijskih gospodarstev prisiljenih v iskanje različnih alternativnih virov dohodka za zagotavljanje njihove gospodarske, socialne in finančne stabilnosti (Klemenčič, Lampič in Potočnik Slavič 2008). Med najpogostejše uporabljeni mehanizmi dodatnega zaslužka na kmetijah so dopolnilne dejavnosti, ki so eden od načinov spodbujanja podjetništva na podeželju. Tako se je leta 2016 na 3954 kmetijah izvajalo skupno 14.671 dopolnilnih dejavnosti, med katerimi so prevladovale storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo, predelava kmetijskih pridelkov, dejavnosti, povezane s tradicionalnimi znanji na kmetiji, in turizem na kmetijah (Register dopolnilnih dejavnosti ... 2018). V zadnjih letih pridobivajo pomen zlasti proizvodnja in prodaja energije iz obnovljivih virov energije, prodaja na kmetijah ter svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo (Potočnik Slavič in sodelavci 2016; Register dopolnilnih dejavnosti ... 2018).

Nudenje izobraževalnih storitev kot dopolnilna dejavnost na kmetijah

Tuji avtorji (Bickel 2014; Kmita Dziasek 2017) izobraževanje na kmetijah obravnavajo kot obliko izobraževanja na prostem, ki omogoča spoznavanje kmetijske dejavnosti, vsakdanjega življenja na kmetiji, večnamenske vloge kmetijstva (na primer trajnostnega kmetijstva, lokalno pridelane hrane), kmečke kulturne dediščine, tradicionalnih poklicev in podobno. Namenjena je raznolikim ciljnim skupinam (otrokom, mladostnikom, študentom na praktičnem usposabljanju, odraslim, družinam ...). V prispevku za kmetije, ki pridobivajo dohodek tako iz primarne kmetijske dejavnosti kot z registrirano dopolnilno dejavnostjo, ki temelji na didaktičnih pristopih v obliki različnih izobraževalnih programov, uporabljamo izraz učne kmetije.

Obiskovanje vrtčevskih in osnovnošolskih učencev bližnjih kmetij ima na Slovenskem že dolgo tradicijo, le da so kmetje to dejavnost dolgo izvajali prostovoljno. Nudenje izobraževalnih storitev je predvidevala že Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji iz leta 2001 kot »*Drugo izobraževanje na kmetijah, povezano z dejavnostjo na kmetiji*« (Uredba o vrsti ... 2001). Od takrat dalje je pod različnimi poimenovanji vključeno v zakonodajo, ki ureja dopolnilne dejavnosti na kmetijah. V trenutno veljavni uredbi se uvršča med dopolnilno dejavnost svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo na kmetijah, ki obsega (Uredba o dopolnilnih ... 2015):

1. svetovanje o kmetovanju,
2. organiziranje delavnic in tečajev,
3. usposabljanje na kmetiji,
4. prikaz del iz kmetijske, gozdarske in dopolnilne dejavnosti ter
5. svetovanje in prikazi iz kmečkih gospodinjstvih opravil.

Avtorica besedila:

MAJA SIRŠE, mag., prof.

geografije in zgodovine

Osnovna šola Šenčur,

Pipanova cesta 43, 4208 Šenčur

E-pošta: maja.sirse@os-sencur.si

COBISS 1.04 strokovni članek

V drugih evropskih državah, na primer Nemčiji, Italiji in Avstriji, je področje izobraževanja na kmetijah zelo dobro zakonsko urejeno, saj so natančno opredeljeni pogoji in zahteve za registracijo. V Sloveniji je za registracijo potrebno zadostiti le pogojem, zapisanim v Uredbi o dopolnilnih dejavnostih na kmetiji. Ti pogoji so: določitev nosilca, zahtevana stopnja izobrazbe, omejitev največjega števila oseb na obisk in s kmetijstvom povezana vsebina izobraževalnih dejavnosti. Poleg naštetega je bilo z anketiranjem nosilcev te dopolnilne dejavnosti ugotovljeno, da morajo imeti kmetije urejen dostop, sanitarije in garderobo, izdelan izobraževalni program, zagotovljen prostor za izvajanje pedagoških aktivnosti ter ustrezno zavarovanje za primer poškodb obiskovalcev.

Nudnje izobraževalnih storitev je ena izmed dopolnilnih dejavnosti, ki se je šele začela razvijati. Med letoma 2004 in 2011 je beležila velik porast, ki se je po letu 2013 nekoliko umiril. K razmahu so v veliki meri pripomogle spodbude politike Programa razvoja podeželja (PRP 2007–2013; PRP 2014–2020). V programskem obdobju PRP 2007–2013, zlasti med letoma 2008 in 2011, so lokalne akcijske skupine (LAS) izvedle več LEADER projektov, vezanih na tematiko učnih kmetij. Med njimi velja omeniti *Razvoj ponudbe učnih in oglednih vsebin na podeželju* oziroma *Dvig prepoznavnosti in kakovosti učnih vsebin na podeželju* (LAS Društvo raznolikost podeželja), *Po znanje na kmetijo* (LAS Mežiške doline), *Učče se kmetije* (LAS Ovtar Slovenskih goric), *Učne*

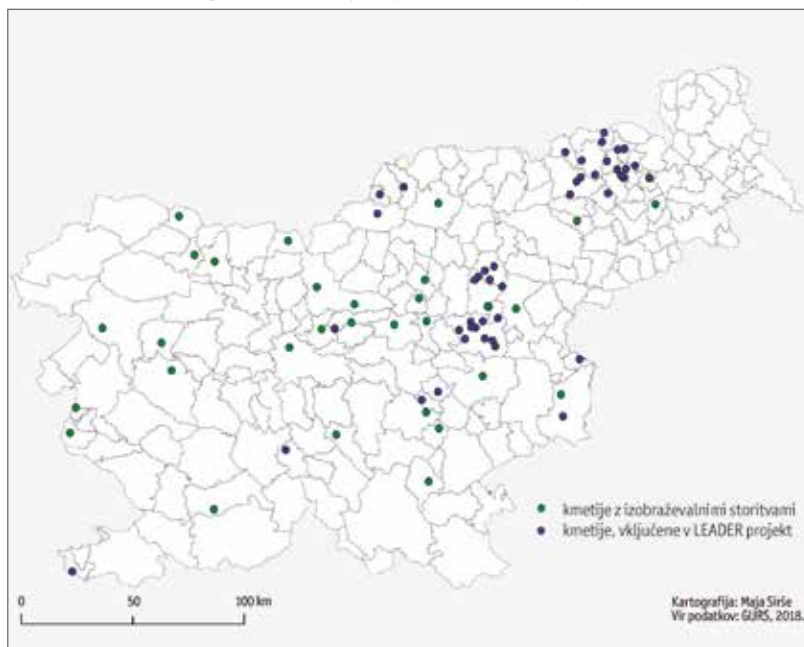
kmetije – destinacije zelenega turizma (TOTI LAS) in *Semena prihodnosti: spodbujanje podjetništva mladih* (LAS Posavje). Rezultata naštetih in še nekaterih projektov sta bila opolnomočenje 60-ih bodočih nosilcev dopolnilne dejavnosti s pedagoškimi znanji, priprava pedagoških programov in promocijskega materiala z opisi kmetij ter predstavitev programov (Sirše 2018). Kljub projektu pa večina kmetij izobraževalne storitve izvaja na zasebno pobudo. Med njimi prevladujejo turistične kmetije, ki želijo zadostiti zahtevam gostov oziroma jih želijo čim dlje zadržati na kmetiji (Cigale, Lampič in Potočnik Slavič 2018; Sirše 2018).

Metode dela

Preučevana dopolnilna dejavnost na kmetijah je v Sloveniji slabo raziskana. Avtorji so jo najpogosteje obravnavali v sklopu ostalih dopolnilnih

dejavnosti, kot sta turizem na kmetijah in socialno-varstvene storitve, zato smo podatke o delovanju tovrstnih kmetij pridobili s pomočjo telefonskega anketiranja nosilcev dopolnilne dejavnosti na kmetiji, spletnih strani kmetij in LAS-ovih katalogov. V anketiranje je bilo vključenih 60 kmetij iz petih statističnih regij oziroma 23-ih občin, ki so preučevano dejavnost vzpostavile s projekti LAS Društvo raznolikost podeželja, LAS Mežiške doline, TOTI LAS, LAS Ovtar Slovenskih goric, LAS Posavje in LAS Istra v programskem obdobju PRP 2007–2013, ter naključnih 30 kmetij, ki so jo registrirale na lastno pobudo in so iz 6 statističnih regij oziroma 30-tih občin, kjer LEADER projekti niso potekali, saj smo težili k čim večji pokritosti celotnega slovenskega ozemlja. Skupno je torej v anketi sodelovalo 90 nosilcev dopolnilne dejavnosti.

Slika 1: Prostorska razporeditev kmetij, vključenih v anketiranje (Sirše 2018).

Anketni vprašalnik je bil sestavljen iz dveh sklopov:

- v prvem, na katerega je odgovarjalo vseh 90 nosilcev, smo preverjali obstoječe stanje preučevane dopolnilne dejavnosti in vzroke za njeno morebitno opustitev;
- v drugem smo želeli pridobiti podatke o odločitvi za registracijo dopolnilne dejavnosti (leto vzpostavitve, lokacija, razpoložljivi viri), izobraževalnem programu (ponudba, obdobje sprejemanja skupin), ciljni skupini (starost, število oseb, oddaljenost), kanalih trženja in učinkih, ki jih ima dejavnost na razvoj kmetije. Na ta sklop je odgovarjalo 41 nosilcev iz 9-ih statističnih regij in 36-ih občin, ki še aktivno izvajajo preučevano dejavnost.

Z nosilci kmetijskih gospodarstev smo izvedli anketiranje, s katerim smo pridobili podatke o stanju preučevane dopolnilne dejavnosti na njihovi kmetiji ter vzroke za njeno morebitno opustitev. Med kmetijami, ki so dejavnost registrirale na zasebno pobudo, šolske skupine sprejema 22 kmetij; ostale izvajajo izobraževalne tečaje in delavnice iz osnovne ali dopolnilnih dejavnosti (o ekološkem kmetovanju, predelavi kmetijskih pridelkov, tradicionalnih obrteh). Med tistimi, ki so dejavnost vzpostavile v sklopu pobud razvoja podeželja, jih je 36 že prenehalo z izvajanjem, nadaljnjih 5 jih sprejema skupine brez pri-glašene dejavnosti in le še 19 kmetij jo opravlja skladno s predpisi.

Rezultati anketiranja so pokazali na obstoj dveh skrajnosti. Prva je dej-

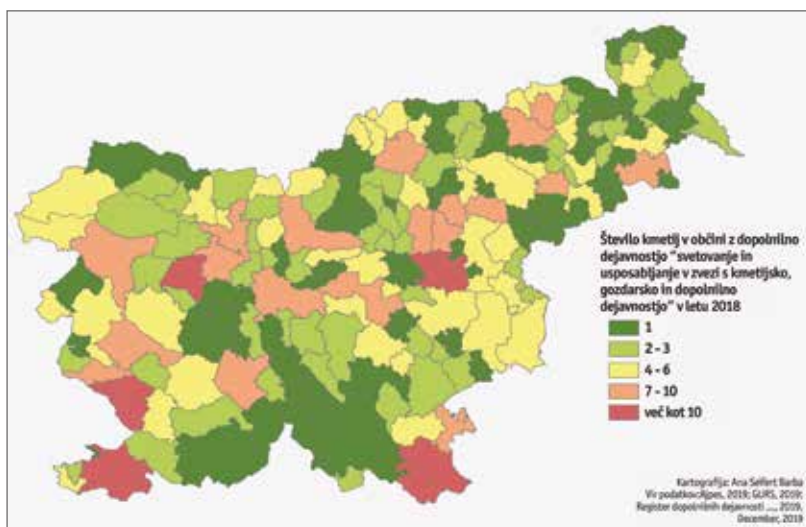
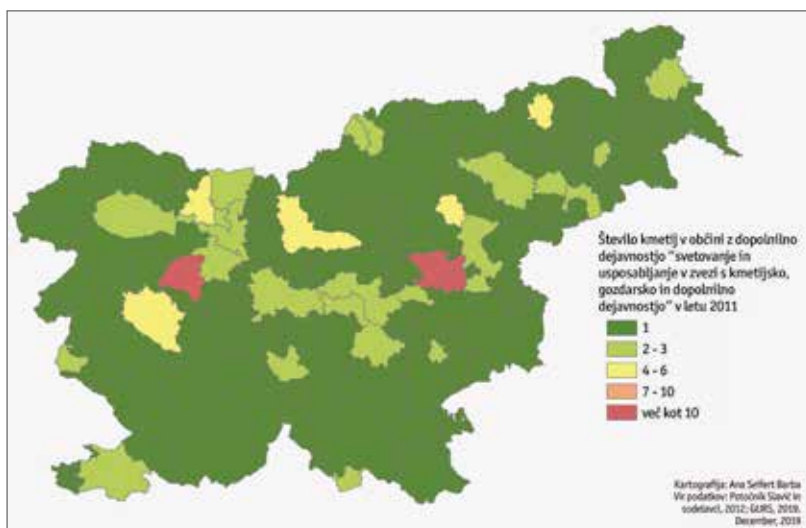
stvo, da so na delu anketiranih kmetij dejavnost formalno registrirali zaradi strahu pred težavami z inšpektorji oziroma »na rezervno«, a se v praksi z njo ne ukvarjajo, druga pa, da dejavnosti nimajo registrirane, a jo vseeno opravljajo. To opravičujejo z manjšim številom obiskov na leto, zato je po njihovem mnenju ni rentabilno pri-glasiti, ali pa, da imajo registrirane

druge dopolnilne dejavnosti, v okviru katerih izvajajo izobraževalne storitve. Na podlagi tega sklepamo, da je izobrazbenja na kmetijah dejansko precej več kot kaže uradna statistika.

Razširjenost učnih kmetij v Sloveniji

Trenutno je dopolnilna dejavnost svetovanje in usposabljanje v zvezi

Slika 2 in 3: Primerjava razširjenosti dopolnilne dejavnosti svetovanje in usposabljanje na kmetijah, povezane s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo na kmetijah po občinah v letih 2011 (Potočnik Slavič in sodelavci 2012) in 2018 (vir podatkov: Ažpes 2020).

s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo, kamor spadajo učne kmetije, med redkeje registriranimi dopolnilnimi dejavnostmi, saj jo je leta 2018 izvajalo le 496 kmetij v Sloveniji (Register dopolnilnih dejavnosti ... 2018). Kot so ugotovili Potočnik Slavičeva in sodelavci (2012) se precejšen del te dejavnosti (ogledi kmetije in njenih značilnosti) najpogosteje izvaja na turističnih kmetijah, kot del negostinske ponudbe.

Kmetije, ki se ukvarjajo s preučevano dopolnilno dejavnostjo, so razpršene po celotnem slovenskem ozemlju (sliki 2 in 3. Leta 2018 jih je bilo največ v občini Gorenja vas - Poljane (18), sledile so občine Črnomelj (12), Sežana in Slovenske Konjice (11) ter Maribor, Kamnik in Koper (10) (Ajpes 2018). V primerjavi z rezultati raziskave, ki so jo izvedli Potočnik Slavičeva in sodelavci (2012) lahko ugotovimo, da so se v zadnjih petih letih z izjemo alpskih pokrajin, dinarsko-kraških pokrajin jugovzhodne Slovenije in obpanonskih gričevij (Slovenske gorice, Haloze, Lendavske gorice) tovrstne kmetije razširile po

vsej državi. Največje zgojitve so še vedno v predalpskih hribovjih, dolinah in kotlinah (Škofjeloško in Polhograjsko hribovje, del Ljubljanske kotline, Pohorsko Podravje, Posavsko hribovje in Celjska kotlina), kjer so, zlasti v vzhodnem delu, k njihovem večjemu številu pripomogli že omenjeni LEADER projekti. Večje število kmetij z na novo registrirano dopolnilno dejavnostjo je v Beli krajini ter obpanonskih (del Slovenskih goric, Dravinjske gorice) in obsredozemskih pokrajinah (Koprsko brda, Vipavska dolina, Kras), kar se v precejšnji meri ujema z razporeditvijo podeželskih turističnih območij.

Razloge za manjšo številčnost kmetij s preučevano dopolnilno dejavnostjo smo preverjali z anketiranjem njenih nosilcev, saj po našem mnenju najbolje poznajo dejansko stanje. Po mnenju anketirancev (zasebna pobuda in pobuda LEADER) je med najpomembnejšimi razlogi za neregistracijo te dopolnilne dejavnosti nerentabilnost, saj so za ureditev infrastrukture (prostori, oprema, sanitarije, materiali) in zagotovitev varnosti potrebni

precejšnji finančni vložki, na drugi strani pa so zaslužki zaradi slabše obiskanosti razmeroma majhni. Zato ne preseneča, da se za njihovo vpeljavo največkrat odločajo turistične kmetije, ki imajo večino od navedenega že urejeno. Nosilci so med negativnimi dejavniki izpostavili še nepoznavanje dopolnilne dejavnosti z možnostjo učenja na prostem tako med kmeti kot zaposlenimi v osnovnih šolah, veliko odgovornost kmetov, saj je verjetnost poškodb na kmetiji bistveno večja kot sicer, ter pomanjkanje časa zaradi drugih kmetijskih opravil.

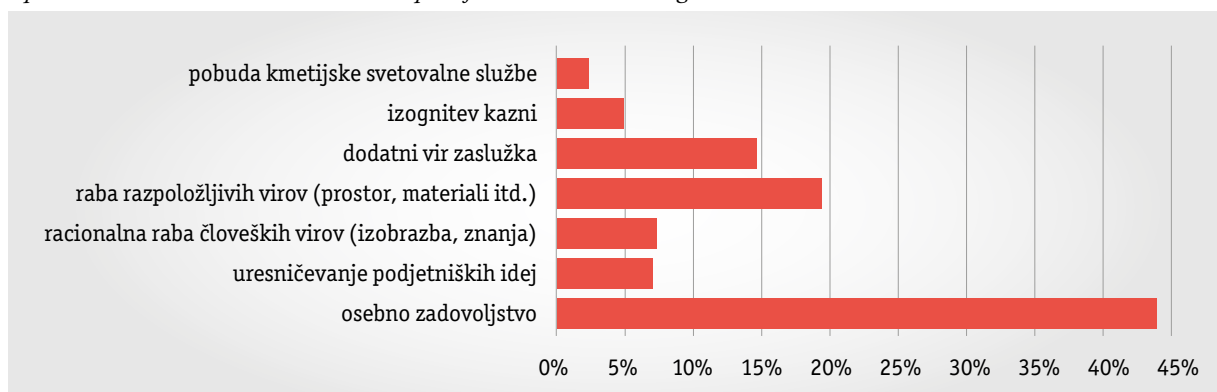
Skupne značilnosti učnih kmetij v Sloveniji

Z vidika bodočega vzpostavljanja učnih kmetij je pomembno poznavanje njihovega delovanja, razlogov za njihovo vzpostavitev, njihove ponudbe in kanalov oglaševanja.

V splošnem velja, da se kmetje najpogosteje odločajo za dopolnilne dejavnosti na kmetijah zaradi gospodarskih in socialnih razlogov. Z anketiranjem nosilcev dopolnilne dejavnosti na kmetijah se je izkazalo,

Slika 4: Razlogi za registracijo preučevane dopolnilne dejavnosti na kmetijah (N=41) (Sirše 2018).

Opomba: Anketiranci so lahko s seznama ponujenih izbrali do tri odgovore.

da za preučevano dejavnost to ne drži, saj je kar 58,5 % anketiranih (slika 4) izpostavilo osebne razloge (osebno zadovoljstvo, raba znanja in izobrazbe družinskih članov, uresničevanje podjetniških idej). Takšen rezultat ne preseneča, saj gre za dopolnilno dejavnost s skromnim finančnim izplnom. S skupno 34,1 % sledijo gospodarski razlogi, ki so jih najpogosteje navedli nosilci z vsaj petimi registriranimi dopolnilnimi dejavnostmi (predelava primarnih kmetijskih pridelkov, turizem na kmetiji in dejavnosti, povezane s tradicionalnimi znanji na kmetiji, storitvami oziroma izdelki). 19,5 % vseh anketirancev je dejavnost uvedlo, ker ni delovno zelo intenzivna, a vendarle omogoča boljšo rabo razpoložljivih virov na kmetiji (lokacija, naravne danosti, stavbna in materialna kulturna dediščina, razpoložljiva delovna sila in podobno), medtem ko 15,0 % anketirancev kot razlog navaja dodatni vir zaslužka, saj prek te dejavnosti oglašujejo ostale dopolnilne dejavnosti in z njo posredno vplivajo na večjo prodajo svojih pridelkov šolam (dostava sadja, zelenjave, kruha, marmelad, mlečnih in čebeljih izdelkov). Med razlogi sta se pojavila tudi izognitev kazni zaradi opravljanja neregistrirane dejavnosti (5,0 %) in pobuda kmetijske svetovalne službe (2,4 %).

Anketirane kmetije imajo različno osnovno pridelovalno usmeritev, ki jo dopolnjujejo z več registriranimi dejavnostmi na kmetijah. Njihova ponudba obsega zelo heterogene aktivnosti, od ogleda kmetije, organizacije izobraževalnih delavnic, tečajev, praznovanj rojstnih dni, prirejanja poletnih taborov, zagotavljanja počit-

Slika 5: Učenci Osnovne šole Ivana Groharja na kmetiji, kjer spoznavajo kmetijska opravila s tradicionalnim orodjem (Osnovna šola Ivana Groharja 2019).

niškega varstva, oddaje prostorov do dodelanih izobraževalnih programov za vzgojno-izobraževalne ustanove, ki vključujejo delavnice ter organizacijo naravoslovnih in tehničnih dni. Njihovi izobraževalni programi, ki najpogosteje vključujejo ogled in predstavitev kmetije ter eno delavnico, so povezani s pridelovalno usmeritvijo kmetije:

- predstavitev (ekološkega, biodinamičnega, integriranega) načina kmetovanja in pomena trajnostnega razvoja,
- ogled domačih živali, spoznavanje njihovih značilnosti, govorice in skrbi zanje,
- prikaz in pomoč pri kmetijskih opravilih s tradicionalnim orodjem,
- ogled in spoznavanje značilnosti zemljiških kategorij in rastlin, ki jih pridelujejo na njih,
- zeliščarstvo (nabiranje in zdravilnost rastlin, izdelava naravne kozmetike),
- prikaz postopkov predelave kmetijskih pridelkov, delavnice priprave

- zdravih obrokov in ozaveščanje o pomenu lokalno pridelane hrane,
- prikaze vsakdanjega življenja na kmetiji v sodobnosti in preteklosti, spoznavanje običajev,
- prenos tradicionalnih znanj, seznanjenje s čebelarstvom ali gozdarstvom,
- tematske učne poti in športne aktivnosti ter
- druge tematske delavnice, povezane z lokalnim okoljem, kot so spoznavanje prsti in vodnih virov, geoloških posebnosti v bližini kmetije, ogled opuščenega rudniškega rova v okolici, spoznavanje kraškega sveta v opuščenem rudniškem rovu in podobno.

Med nosilci je mogoče prepoznati tako mlajše (mlajši od 40 let) kot starejše kmete, vendar prevladujejo slednji. Med nosilci je izrazita prevlada žensk (65,9 %). Najpogosteje jim pri izvedbi programov pomagajo ostali družinski člani (partner oziroma otroci), le 14,6 % anketirancev

zaradi pomanjkanja delovne sile na kmetiji program izvaja samostojno. Program največkrat izvajajo na prostem (78,1 %; vrt, kmečko dvorišče, sadovnjak, vinograd, bližnji gozd) ali v kmečkih stavbah (hlevu, kuhinji, pokritem prostoru, namenjenemu sprejemanju skupin, čebelnjaku, mlinu in podobno).

Vse kmetije težijo k čim večji obiskanosti, zato so svoje programe prilagodile različnim ciljnim skupinam. Analizirane učne kmetije sprejemajo različno velike skupine, saj njihovo velikost pogojujejo zagotovitev ustreznih prostorov, razpoložljiva delovna sila in delovna opravila na kmetiji. Najmanjše število oseb v skupini, s katerim izvajalec preseže prag rentabilnosti, je 10 udeležencev (to število je navedlo kar 85,3 % anketirancev), medtem ko je največje možno število (60 oseb naenkrat) predpisano v zakonodaji. Povprečno sprejemajo med 10 in 30 oseb naenkrat, kar v praksi pomeni eno šolsko skupino. V povprečju letno sprejmejo 7,3 šolske skupine, a je treba opozoriti na zavarujoč rezultat, saj so med posamezni-

mi kmetijami precejšnje razlike: kar 73,2 % anketiranih kmetij namreč sprejme do vključno 5 skupin letno in le 4,9 % več kot 15 skupin. Anketiranje je pokazalo, da med obiskovalci izrazito prevladujejo predšolski otroci, učenci in dijaki (kar 61 % obiskovalcev je iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol), družine jih sestavljajo 19,5 % in starejši odrasli 14,6 %. Rezultati so primerljivi z rezultati mednarodne raziskave na območju Alp, kjer otroci in mladina predstavljajo 56 % skupnega deleža, družine 11 % in starejši odrasli 9 % (Klodič 2010).

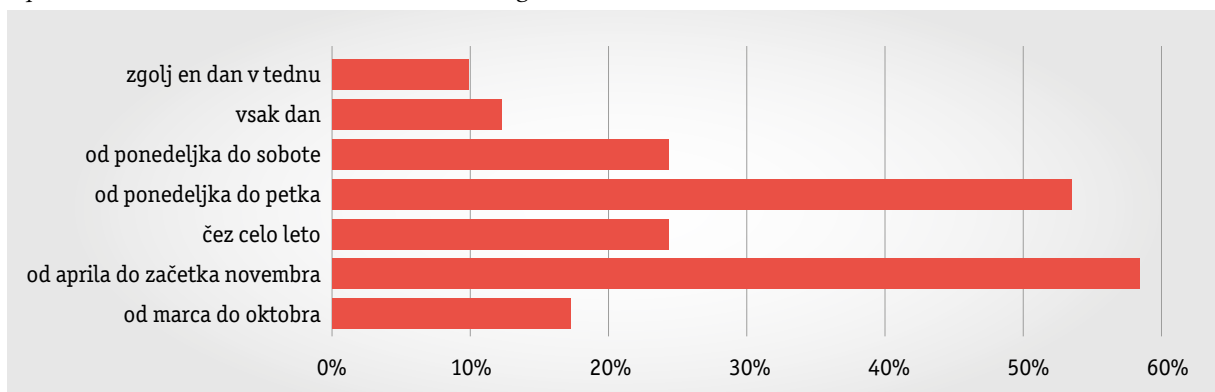
Najpogostejši obiskovalci so torej šolske skupine. Največ je takšnih, ki so vključene v program ekoloških vrtcev in osnovnih šol – Ekošola, saj je eden od ciljev Ekošole vzgajanje za zdrav način življenja v zdravem okolju (Predstavitev Ekošole 2018). Glede na lokacijo izrazito prevladujejo vzgojno-izobraževalne ustanove iz neposredne okolice (iz domače ali sosednje občine – 85,4 % šol), saj se te trudijo čim bolj vključevati v lokalno okolje, hkrati pa varčevati pri stroških prevoza. Manjši delež (14,6

%) sestavljajo šolske skupine iz ostalih regij; med njimi so bile največkrat omenjene šole iz Ljubljane, Maribora in Gorenjske. Razlog za takšno obiskanost lahko pripišemo prepoznavnosti v širšem slovenskem prostoru in didaktičnim priporočilom v učnih načrtih, naj šole vsaj enkrat letno izvedejo ekskurzijo v sosednje pokrajine.

Čas sprejemanja obiskovalcev se med posameznimi učnimi kmetijami razlikuje, saj imajo različne pridelovalne usmeritve in temu prilagojen delovnik, na katerega vplivajo letni časi, vremenske razmere in delovne konice. Temu kmetije prilagajajo termine obiskov skupin. Pri vprašanju, ki se je nanašalo na čas sprejemanja šolskih skupin, so nosilci lahko izbrali več odgovorov (slika 6). Dobra polovica delavnic poteka od začetka aprila do konca oktobra (takšen termin je navedlo 58,5 % nosilcev), 17,0 % jih je med marcem in oktobrom, ostale jih izvajajo skozi vse leto. Vse kmetije tematike delavnic prilagajajo letnemu času. Precej bolj heterogeno je sprejemanje skupin po posameznih dnevih:

Slika 6: Čas sprejemanja obiskov na učnih kmetijah (Sirše 2018).

Opomba: Anketirani so lahko izbrali več možnih odgovorov.

kar 53,6 % nosilcev izvaja program od ponedeljka do petka, 24,4 % od ponedeljka do sobote, na 12,2 % kmetij ga izvajajo vsak dan in 9,8 % le na določen dan v tednu.

Na obiske osnovnošolcev v veliki meri vpliva cena, ki na drugi strani učnim kmetijam prinaša zaslužek. Na analiziranih učnih kmetijah se cene posameznih obiskov oziroma delavnic gibljejo med 1,5 do 10 evrov na osebo in vključujejo ogled kmetije, izvedbo programa in gradivo za delavnice. Rezultati anketiranja so pokazali, da je na kar 65,9 % anketiranih učnih kmetijah cena obiska nižja od 3 evre. Pri izvedbi delavnic z bogatejšimi in specializiranimi programi (izvedba delavnic z materiali, malica, čaj in še kaj) so cene nekoliko višje in se gibljejo med 5 in 10 evrov na osebo.

Kar 60,9 % anketirancev je pri tem vprašanju izpostavilo dejstvo, da šole želijo ponujeno storitev koristiti brezplačno, kar lahko podkrepimo z naslednjo izjavo moškega iz Posavja: *»Šole bi rade vse zastonj: ogled kmetije, materiale, pa še kakšne domače prigrizke. Včasih smo to dajali otrokom zastonj, danes pa ne moremo več, ker vse stane, zaslužka pa je v kmetijstvu vedno manj. Zato tudi učiteljem, ki me kontaktirajo, vnaprej povem ceno. Žal se potem mnogi ne odločijo za našo ponudbo, tisti, ki pa se, se radi vračajo k nam.«*

V kolikor želijo nosilci imeti uspešno dopolnilno dejavnost, morajo zbrati potrebne informacije o potrebah vzgojno-izobraževalnih ustanov, primerno oblikovati ponudbo, jo ogla-

ševati, čim pogosteje komunicirati z zainteresiranimi vzgojno-izobraževalnimi ustanovami, se dogovarjati o ponudbi in cenah. Pri tem se je pokazala tesna povezava med obiskom kmetij in vlaganjem v oglaševanje: kmetije, ki več časa in sredstev namenijo oglaševanju, so bolj prepoznavne tako med okoliškimi kot oddaljenimi šolami. Neposredno se tržijo in oglašujejo prek spletnih strani, katalogov združenj kmetij, sejmov, družbenih omrežij in podobno. V sklopu projektov LAS je nastalo več katalogov, na primer *Danes bo pouk na kmetiji* (LAS Mežiške doline), *Črna ovčica daje belo mleko* (LAS Raznolikost podeželja). Kataloge s ponudbo imajo izdelane tudi kmetije, ki ponujajo tovrstne programe na zasebno pobudo. 26,8 % nosilcev jih vsako leto pošlje okoliškim osnovnim šolam, 9,7 % pa ima na šolah še osebne predstavitve. Pomemben vir oglaševanja je tudi izmenjava mnenj med učitelji.

Anketiranje je pokazalo, da name-rava v prihodnosti 34,2 % akterjev (turistične kmetije, kmetije z večjim obiskom) tovrstno dopolnilno dejavnost ohraniti. 21,9 % anketiranih nosilcev že ima načrte za razširitev in izboljšavo ponudbe (tečaji in tematske delavnice v povezavi z dnevi odprtih vrat na kmetiji, praznovanje rojstnih dni, počitniški tabori in podobno), kar 43,9 % pa se jih zaradi različnih razlogov (majhen zaslužek, pesimizem, starost in problemi z nasledstvom, neperspektivnost in podobno) dolgoročno v njej ne vidi oziroma že razmišlja o njeni opustitvi. Deloma je to povezano z nizkimi dohodki dopolnilne dejavnosti

oziroma nezainteresiranostjo naslednikov za nadaljevanje te dejavnosti. Rezultati so podobni tistim, ki so jih z raziskovanjem potencialov dopolnilnih dejavnosti in podjetništva na podeželju ugotovili Potočnik Slavičeva in sodelavci (2012).

Sklep

V Sloveniji je večina učnih kmetij nastala z zasebno pobudo. Kmetje so preučevano dejavnost najpogosteje vzpostavili zaradi osebnih in gospodarskih razlogov, s katerimi so izboljšali rabo razpoložljivih virov na kmetiji. Delujoče kmetije, ki nudijo raznolike programe za vzgojno-izobraževalne ustanove, na trgu delujejo kot posamezniki, poskusi različnih ustanov (kmetijsko gozdarskih zavodov, nevladnih organizacij), da bi jih povezali v delujočo mrežo, so kmalu po končanih LEADER projektih propadli. Očitno je, da ponudniki še niso prepoznali pomena povezovanja. Njegovi zametki so sicer bili narejeni v obliki spletnih katalogov nekaterih LEADER projektov, a zaradi opuščanja dejavnosti med objavljenimi ponudniki niso več ažurni.

Analiza delujočih učnih kmetij je pokazala, da gre za dopolnilno dejavnost s slabšim finančnim izplenom, kar bi lahko bil eden izmed glavnih razlogov za njihovo majhno številčnost. Poleg tega učne kmetije pestijo dokaj skromna ponudba, razmeroma slaba informiranost, preslaba ozaveščenost osnovnih šol o tem segmentu izobraževanja ter pomanjkljivo mreženje med učitelji in obstoječimi ponudniki. Kljub temu se je pokazalo, da je ta dejavnost zelo dobra podpora

drugim dejavnostim, kot so turizem na kmetijah, predelava mesa, sadja in zelenjave ali peka na tradicionalen način, saj lahko nosilci s teh področij organizirajo izobraževalne programe.

Za zdaj dopolnilna dejavnost svetovanje in usposabljanje v zvezi s kmetijsko, gozdarsko in dopolnilno dejavnostjo na kmetiji (še) ni izkoristila vsega potenciala za ozaveščanje

o pomenu kmetijstva, a bo širjenje znanj o kmetijstvu, lokalno pridelani hrani in trajnostnem razvoju v prihodnosti zagotovo postajalo čedalje pomembnejše.

Viri in literatura

1. AJPES. Poslovni register Slovenije. 2018. Medmrežje: <https://www.ajpes.si> (13. 6. 2018).
2. AJPES. Poslovni register Slovenije. 2020. Medmrežje: <https://www.ajpes.si> (18. 1. 2020).
3. Bickel, M. 2014: Students' Interests in Agriculture: The Impact of School Farms Regarding Fifth and Sixth Graders. Doktorska disertacija, Georg-August-Universität Göttingen, Georg-August-University School of Science (GAUSS). Göttingen. Medmrežje: <https://ediss.uni-goettingen.de/bitstream/handle/11858/00-1735-0000-0022-5DCF-7/Dissertation%20MBickel.pdf?sequence=1> (13. 6. 2018).
4. Cigale, D., Lampič, B., Potočnik Slavič, I. 2018: Geografske značilnosti turizma na kmetijah. Geografsko raziskovanje turizma in rekreacije v Sloveniji. Ljubljana.
5. Klemenčič, M. M., Lampič, B., Potočnik Slavič, I. 2008: Življenjska (ne)moč obrobnihi podeželskih območij v Sloveniji. GeograFF 3. Ljubljana.
6. Klodič, M. 2010: Izobraževanje kot dopolnilna dejavnost na kmetijah. Diplomski projekt, Oddelek za agronomijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
7. Kmita Dziasek, E. 2017: Social farming-based tourism from the perspective of metropolitan areas. Metropolitan Commuter Belt Tourism. London
8. Osnovna šola Ivana Groharja. 2019. Medmrežje: <http://www.groharca.si/kmetija-1-a-2/> (16. 1. 2020).
9. Potočnik Slavič, I., Cigale, D., Lampič, B., Perpar, A., Udovič, A. 2016: (Ne)raba razpoložljivih virov na kmetijah v Sloveniji. GeograFF 19. Ljubljana.
10. Potočnik Slavič, I., Lampič, B., Cigale, D., Udovič, A., Perpar, A., Černič Istenič, M. 2012: Potenciali dopolnilnih dejavnosti in podjetništva na podeželju. Zaključno poročilo, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
11. Predstavitev Ekošole. 2018. Medmrežje: <http://www.ekosola.si/predstavitev-ekosole/> (13. 6. 2018).
12. Register dopolnilnih dejavnosti na kmetijah. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP). Ljubljana, 2018.
13. Sirše, M. 2018: Kmetije kot ponudnik izobraževalnih vsebin v lokalnem okolju. Magistrsko delo, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
14. Uredba o dopolnilnih dejavnostih na kmetiji. 2015. Uradni list RS, št. 57. Medmrežje: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/122752> (13. 6. 2018).
15. Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. 2001. Uradni list RS, št. 46. Medmrežje: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2001-01-2566/uredba-o-vrsti-obsegu-in-pogojih-za-opravljanje-dopolnilnih-dejavnosti-na-kmetiji> (13. 6. 2018).